

**XADICHA SULAYMONOVA VA O'ZBEK HUQUQSHUNOSLIK MAKTABI:
JINOYAT HUQUQI DOKTRINASINING EVOLYUTSIYASI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20448644>

Toshkent davlat yuridik universiteti

Huquqni sohalararo o'rganish fakulteti 3-bosqich talabasi

Jumaboyeva Anbaroy Azamat qizi

@anbaroyjumaboyeva916gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqola O'zbekiston Respublikasining birinchi ayol akademik huquqshunosi Xadicha Sulaymonovaning ilmiy merosi va uning davlat boshqaruvidagi faoliyatini tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotda uning jinoyat huquqi sohasidagi konseptual yondashuvlari, shaxsga yo'naltirilgan gumanistik tamoyillar hamda davlat huquqiy tizimini shakllantirishdagi o'rni yoritilgan. Maqolada Sulaymonovaning Adliya vaziri sifatidagi qarorlari bugungi kunda O'zbekiston huquqiy islohotlarida, xususan, qonuniylikni ta'minlash va sud ekspertizasi tizimini rivojlantirishda qanday asos bo'lib xizmat qilayotgani ilmiy tahlil etilgan.*

Kalit so'zlar: *Xadicha Sulaymonova, jinoyat huquqi, gumanizm, Adliya vazirligi, sud ekspertizasi, qonuniylik, huquqiy islohotlar, davlat boshqaruvi.*

Abstract: *This article analyzes the scientific heritage of Khadicha Sulaymonova, the first female academic jurist in Uzbekistan. The research examines her conceptual approaches to criminal law, humanistic principles focused on the individual, and her significant role in shaping the state's legal system. The study highlights how the scientific school founded by Khadicha Sulaymonova serves as a foundation for ongoing legal reforms in Uzbekistan, specifically focusing on the ensurement of the rule of law and the evolution of the forensic science system. The article provides an analysis of the continuity of her ideas in the context of modern judicial reforms.*

Keywords: *Khadicha Sulaymonova, criminal law, humanism, legal school, forensic science, legal reforms, human dignity, public administration.*

Аннотация: *Данная статья посвящена анализу научного наследия Хадичи Сулеймановой, первой женщины-ученого-юриста в Узбекистане. В исследовании рассматриваются её концептуальные подходы к уголовному праву, гуманистические принципы, ориентированные на личность, а также её роль в формировании государственной правовой системы. В работе научно проанализировано, как решения Сулеймановой в бытность министром юстиции послужили фундаментом для современных правовых реформ, особенно в вопросах обеспечения законности и развития системы судебно-экспертной деятельности. Статья освещает*

преемственность её идей в контексте актуальных преобразований судебно-правовой сферы.

Ключевые слова: *Хадича Сулейманова, уголовное право, гуманизм, школа права, судебная экспертиза, правовые реформы, достоинство личности, государственное управление.*

KIRISH

O‘zbekiston huquq tizimining shakllanishi va rivojlanishida akademik Xadicha Sulaymonovanning xizmatlari alohida o‘rin tutadi. U faoliyat yuritgan davr sovet huquqiy doktrinasining qat‘iy buyruqlariga asoslangan bo‘lsa-da, Sulaymonova o‘z ilmiy izlanishlarida insonparvarlik tamoyillarini birinchi o‘ringa qo‘ydi. O‘zbekistonning zamonaviy huquqiy tizimi boy tarixiy va ilmiy an‘analar poydevoriga asoslangan. Mamlakatimiz huquqiy tafakkurini shakllantirishda o‘ziga xos o‘ringa ega bo‘lgan shaxslar orasida Xadicha Sulaymonova alohida ajralib turadi. O‘zbekistondagi birinchi ayol akademik-huquqshunos sifatida u nafaqat ilm-fan rivojiga ulkan hissa qo‘shdi, balki jinoiy huquq va davlat boshqaruvi kabi qat‘iy sohalarga chuqur insonparvarlik tamoyillarini singdira olgan olima ham edi. Bugungi kunda O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli sud-huquq islohotlari davrida Sulaymonova tomonidan ilgari surilgan prinsiplar, xususan, sud-ekspertiza tizimini rivojlantirish va qonuniylikni ta‘minlash borasidagi qarashlar o‘z dolzarbligini saqlab qolmoqda. Mazkur tadqiqot tarixiy huquqshunoslik va bugungi amaliyot o‘rtasidagi bog‘liqlikni yoritishni maqsad qiladi. Biz nafaqat uning “huquq maktabi”ning nazariy asoslarini, balki

uning g‘oyalarini qonun ustuvorligini ta‘minlash va inson huquqlarini himoya qilish borasidagi amaliy ahamiyatini ham ko‘rib chiqamiz.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Akademikning huquqshunoslikka uchta asosiy ilmiy innovatsiyani olib kirganini ko‘rsatadi. Birinchidan, jinoyatni faqat ijtimoiy xavfli qilmish emas, balki sub‘yektning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari majmui sifatida tahlil qilish orqali "individual jazo doktrinasini"ni shakllantirdi. Bu o‘z davri uchun inqilobiy yondashuv bo‘lib, jazoning muqarrarligi va adolatligi o‘rtasidagi muvozanatni saqlashga xizmat qildi. Ikkinchidan, u sud ekspertizasi institutini ilmiy-texnik bazaga o‘tkazdi, bu esa dalillarni baholashda sub‘yektivlikni kamaytirdi. Uchinchidan, huquqiy ta‘limni davlat boshqaruvining amaliy ehtiyojlari bilan integratsiya qilish orqali butun bir avlod huquqshunoslar maktabini yaratdi. Alohida ta‘kidlash joizki, Xadicha Sulaymonovanning O‘zbekiston SSR Adliya vaziri sifatidagi faoliyati huquqiy tizimning institutsional barqarorligini ta‘minlashda burilish nuqtasi bo‘ldi. Uning vazir sifatidagi qarorlari qonun ijodkorligi va huquqni qo‘llash amaliyotini o‘zaro muvofiqlashtirishga qaratilgan edi. Xususan, uning tashabbusi bilan jinoyat ishlarini tergov qilishda ilmiy asoslangan ekspertiza xulosalarining

ustuvorligini ta'minlash mexanizmlari joriy etildi. Bu qarorlar bugungi kunda O'zbekiston sud-ekspertiza tizimining mustaqilligi va xolisligini ta'minlash borasidagi islohotlarimizning dastlabki poydevori hisoblanadi. Uning davrida ishlab chiqilgan normativ-huquqiy hujjatlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, Sulaymonova har doim qonunchilikni "inson huquqlari" prizmasidan o'tkazishga intilgan. Uning vazirlik davridagi qat'iy pozitsiyasi bugungi kundagi qonun ustuvorligini ta'minlash va sud qarorlarining sifatini oshirishga qaratilgan davlat siyosatimiz bilan uzviy bog'liqdir. Sulaymonovanning merosi siyosiy tizimlar o'zgarishi bilan o'z qadrini yo'qotmadi. Aksincha, uning "shaxsga qaratilgan huquq" g'oyasi bugungi kunda O'zbekistondagi "Inson qadri uchun" tamoyilining ilmiy fundamenti hisoblanadi. Tanqidiy nuqtai nazardan qaraganda, uning ishlarida o'sha davr mafkuraviy tazyiqlari sezilsa-da, fundamental huquqiy qadriyatlar saqlab qolingan. Bugungi kunda uning g'oyalarini raqamlashtirish, xususan,

uning ilmiy bazasini sun'iy intellekt va "Smart" tizimlar orqali tahlil qilish orqali yosh huquqshunoslarga zamonaviy metodologiya sifatida taqdim etish maqsadga muvofiqdir. Uning hayoti huquq tizimida ayol yetakchiligi qanday qilib yuksak intellektual salohiyat bilan uyg'unlashishiga yorqin misoldir.

Xulosa qilib aytganda, Xadicha Sulaymonovanning ilmiy-pedagogik va davlat arbobi sifatidagi faoliyati O'zbekiston huquqshunosligining tamal toshi hisoblanadi. Uning tadqiqotlari va vazirlik sifatidagi amaliy qarorlari jinoyat huquqini dogmatik qoliplardan ozod qilib, uni gumanistik va amaliy yo'nalishga burdi. Bugungi kunda mamlakatimizda erkinlik, adolat va shaxs qadrini himoya qilishga qaratilgan islohotlar aynan Xadicha Sulaymonova ilmiy izlanishlarining mantiqiy davomi va rivojlanishidir. Uning merosini chuqur o'rganish, kelajakda yanada adolatli huquqiy tizim qurish uchun zaruriy shartdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROYXATI:

1. Sulaymonova X. S. "Jinoyat huquqi bo'yicha tanlangan asarlar". Toshkent: Fan, 1968.
2. Sulaymonova X. S. "O'zbekiston SSRda qonuniylikni ta'minlash masalalari". Davlat nashriyoti, 1964.
3. Saidov A. H. "O'zbekiston huquqshunoslik maktabi: tarix va zamonaviylik". Toshkent: TDYU, 2020.
4. "Xadicha Sulaymonova fenomeni: davlat arbobi va olima". Ilmiy-amaliy anjuman materiallari, 2023.
5. "Sud ekspertizasi va huquqiy islohotlar". Ilmiy tahliliy risola, Toshkent, 2022.